

Tézisfüzet

Gatti Beáta

**Emlékezet, örökség, identitás:
bukovinai székelyek néprajzi, kulturális antropológiai vizsgálata**

c. doktori (PhD) értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Mohay Tamás

egyetemi tanár, ELTE Néprajzi Intézet intézetigazgató

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskola
Néprajz – Kulturális Antropológia Doktori Program

2018.

1. Célkitűzések

PhD értekezésemben a bukovinai székelyek identitáskonstrukciós, örökségesítő gyakorlatainak néprajzi, kulturális antropológiai vizsgálatára vállalkozom. Különös figyelmet fordítok a kérdés történeti és kutatástörténeti kontextusainak bemutatására is. Fő kérdésem, hogy milyen tartalmakon keresztül jelenítődik meg a *bukovinai székelység (bukovinaiság)*. Hogyan történik az otthonkeresés, egy olyan néprajzi csoport esetében, amely sajátos történetéből adódóan éppen a világban való otthonosságérzésében rendül(t) meg? Milyen módokon történik az elhagyott haza, otthon világának örökségesítése, milyen hangsúlyos elemei vannak ennek? Írásomban különböző színterekről hozok példákat erre vonatkozóan, elsősorban a bukovinai székelyek etnikus megújulását követő időszakból. Mivel az öntematizálásukban és az örökségesítő gyakorlataikban ezek kulcsszerepet játszanak, így vizsgálom a családdal, a rokonsággal kapcsolatos tudást, annak számon tartását, valamint az otthon és a szülőföld mítosz ápolásának gyakorlatait. Céloom továbbá az is, hogy a választott források, megfigyelt jelenségek, események elemzésével hozzájáruljak az emlékezet, az örökségesítés fogalmai körül szerveződő, összetett és interdiszciplináris érdeklődésre számot tartó diskurzushoz.

2. A kutatás elméleti keretei

Kutatásom az identitás és etnicitás konstruktivista megközelítéséhez illeszkedik. Eszerint az etnikai csoportok és közöttük és határok nem eleve adott, merev kategóriák, az etnicitás a világ értelmezésének egy módja és szűrője; és az az érdekes, hogy miként hozzák létre és kommunikálják azokat a tartalmakat, amelyben a csoport, mint homogén entitás megjelenik (Barth 1969., 1996.; Brubaker 2004.; Jenkins 2002).

Ezen túl az elemzések során az emlékezet, örökség, örökségesítés (*patrimonialisation*) elméleti irodalma nyújtott fontos szempontokat (Hartog 2000.; Erdősi – Sonkoly 2004.). Erre a múlt, a hagyomány közvetítésének korszak- és helyzetspecifikus, rugalmas, sajátos formájaként tekintek; amely identitásokat hozhat létre. Az örökségesítés különböző szinteken működik, így az abban részt vevő különböző szereplőknél más és más értelmezések, gyakorlatok, örökséghasználati habitusok azonosíthatók (ld. bővebben Jakab – Vajda 2018.).

Mivel a bukovinai székelyek bizonyos értelemben a diaszpórák egyes jellegzetességeit mutatják (például az otthonhoz fűződő kapcsolataikban), így „háttérként”, kontextusként figyelembe vettem a téma szakirodalmát (Safran 1991.; Sik 2012.). Kutatói szemléletemet az is formálta, hogy a bukovinai székelyek intézményesült és személyközi kapcsolataira mint interakciós hálókra figyeltem (Bourdieu 1978.). Vizsgálataimat közvetetten meghatározták a traumaelméletek, elsősorban a trauma konstruktivista megközelítése (Alexander 2012.), illetve a kollektív traumák és a kapcsolatok összefüggései (Pintér 2014.; Bényei 2009.).

3. A kutatás módszertana

Dolgozatom 2007 óta hol intenzívben folyó, hol háttérbe szoruló, számos hosszabb-rövidebb kiszállással járó néprajzi–kulturális antropológiai terepmunkán és archívumi kutatáson alapul. A kutatás során többféle módszertant alkalmaztam: az etnográfiai és antropológiai terepkutatás klasszikusabb eszközei mellett a témára vonatkozó nyilvános diskurzusok megismerésére is törekedtem a *studying up* koncepciója alapján (Nader 1972.; Closet-Crane et al. 2009.; Balatonyi 2017.). Ezen túl a *multi-sited ethnography* (többszinterű etnográfia) módszertanát alkalmaztam (Marcus 1995.; Hannerz 2003., a módszerről magyar nyelven például Lajos 2015.; Turai 2016.), melyet a bukovinai székelyek diaszporikus jellege is indokolt.

A kutatás során a terep és a választott módszertan fokozatosan szélesedett: korábban Baján és környékén (Csátalja, kisebb részben Gara, Dávod, Vaskút) végeztem klasszikus etnográfiai terepmunkát; majd 2010-től kezdve tudatosan törekedtem minél több, különböző helyen élő bukovinai székely csoport és közösség megismerésére. Később terepmunka helyszínek voltak Bonyhád, Majos, Hidas, Szekszárd, Tolnamözs, Marosludas (Luduș), Déva (Deva), Szrigyszentgyörgy (Streisângeorgiu), Csernakeresztúr (Cristur), Vajdahunyadra (Hunedoara), Bukovinában az egykori székely falvak. Az örökségesítő gyakorlatokat archívumokban tárolt vagy privát tulajdonban levő családi gyűjteményeken, irattárakon keresztül vizsgáltam. Továbbá figyeltem azokra a virtuális színterekre (közösségi oldalak, videómegosztó portálok, honlapok), ahol a bukovinai székelyek ön- és közösségrepresentációi megjelennek. Mindez több szempontból lényegesnek bizonyul: egyrészt, mert a rokoni kapcsolatok feltérképezése és a szülőföld mítoszához itt (is) zajlik; másrészt pedig az online terekben a csoport újfajta szerveződési módja is megfigyelhető.

4. A dolgozat felépítése és eredményei

Dolgozatom kilenc fejezetből épül fel.

A bevezető, *első* fejezetet követően a *második* és *harmadik* fejezetében áttekintem a kutatás fent összefoglalt elméleti és módszertani kereteit.

A *negyedik* fejezetben Bukovina történetét, etnikai és felekezeti összetételét, majd a területtel (mint valós és imaginisztikus vidékkel) és történetével kapcsolatos értelmezések néhány aspektusát mutatom be. A német, román, ukrán történeti munkákat áttekintve párhuzamos narratívák egymásmellettsége figyelhető meg (Drunen 2013.; Varga 2015.). Külön kiemelném ezen narratívákból a multietnikus koncepciót, melyben Bukovina a tolerancia vidékeként, a „Kelet Svájc” és az „Európa kicsiben” toposzaként jelenítődik meg. Mindez azért is lényeges, mert ezek az elemek változó hangsúllyal a bukovinai székelyek kortárs önrepresentációiban is megjelennek, például a *Bukovinai Találkozások Nemzetközi Folklorfesztiválok*on.

Az *ötödik* fejezetben a bukovinai székelyek történetét és részben kutatástörténetét tekintem át. A kapcsolódó tudósítások, szakirodalmi munkák az elszigeteltségüket, a sajátos öntudatuk hangsúlyozzák. Amellett érvelek, hogy a velük kapcsolatos politikai, társadalmi és tudományos gondolkodás (és gondoskodás), valamint a folklór- és népművészeti mozgalmak hatására olyan homogenizáló beszédmód alakult ki, amelyben egyedi, archaikus, letűnőfélben lévő kultúra hordozóiként tűnnek fel. Hipotézisem szerint ezek a megközelítések – közvetlen vagy éppen közvetett módon – formálják is a róluk szóló tudást. Ezekbe a folyamatokba a mindenkor bukovinai székely tudáselit is bekapcsolódott, s ilyen módon a nemzeti történelem megrajzolásában, a közösségteremtő történelmi múlt megkonstruálásában időről-időre fontos szerepet játszottak, játszanak.

Dolgozatom *hatodik* és *hetedik* fejezeteiben különféle egyéni kezdeményezéseket mutatok be a bukovinai székelyek öntematizálása kapcsán. Először a bukovinai székelyek rokonsági rendszeréről való ismereteket tekintem át. A korábbi nemzeti szervező viszonylag kései fennmaradása, a rokoni kapcsolatok társadalmi és gazdasági jelentősége, majd a telepítések, az 1941-es, és hangsúlyosan az 1944-45-ös események hatásaként a kapcsolatok fellazulása, megkopása figyelhető meg, amely alapjaiban befolyásolta a bukovinai székelyek társadalomszerkezetét és -szerveződését (Fél 1958.; Belényesy 1958.). Párhuzamosan a néprajztudományban az egyéni életpálya-kutatások terén bekövetkezett paradigmaváltással (ld. bővebben Mohay 2000.); újra-felfedezésük és az etnikus megújulás időszakának következményeképp, az 1960-as évek végétől, 1970-es évektől kezdve egyre több populáris

írásmű született (például egyéni visszaemlékezések, önéletírások, rokonkeresők, krónikák, családi levelezések stb.), részben külső biztatásra, részben belső motivációból. Ezek egyik funkciója a múlt megőrzése, tehát az emlékezet kihelyezett alakzataiként is értelmezhetőek (ld. bővebben Keszeg 2008.). A szövegekre jellemző, hogy – Philippe Lejeune nyomán – a „ki vagyok én” kérdésre a „hogyan kerültem ide”, „miken mentem keresztül” – történetekkel, azaz az élettörténet (családtörténet) elmesélésével válaszolnak (Lejeune 2003.). Továbbá, az írásnak fontos szerepe van a családra vonatkozó információk tárolásában is. A kutatás során megismert archívumi és privát gyűjteményekben található források élet- és családtörténeti kontextusban tájékoztatnak a számon tartott családtagok, rokonokról, a kapcsolattartás különböző módjairól és dinamikájáról.

A *hetedik fejezet* egy többgenerációs családi irattár részletesebb, kontextuális elemzését tartalmazza. Ebben a családi gyűjteményben számos forrástípus megtalálható (például önéletírás, halottbúcsúztatók, családfák, lejegyzett folklór szövegek, magnókazetták, levelek stb.). Az alkotás, az írás és a dokumentumok összegyűjtése, rendszerezése, az archiválás közvetlenül a család négy/öt generációjának főleg női tagjaihoz köthető. A gyűjteményre egyrészt az emlékezet olyan szöveges megnyilvánulásaként tekintek, amelyben a bukovinai székelyek saját múltjához fűződő viszonya válik láthatóvá, abban a nagy történeti narratíváik privát olvasatai jelennek meg. A gyűjtemény számos ponton kapcsolódik a bukovinai székelyek társadalmi, kulturális kontextusaihoz. Nem csak a néprajzi csoport története, a hozzájuk kapcsolódó attitűdök, viszonyulások (kiemelten a folklór- és népművészeti mozgalmak hatása) tükröződnek benne, hanem az a kétoldalú folyamat, amely során a kutató „felgyűjti” a bukovinai székelyekhez köthető etnikus tudást, ugyanakkor ők maguk is „begyűjtik” a kutatót saját kapcsolataik közé.

A gyűjteményből kiolvasható diakronikus és szinkronikus kapcsolatok vizsgálata alapján elmondható, hogy egyrészt rendkívül hangsúlyos a rokoni szálak számontartása, másrészt további, nem rokoni kapcsolatok – értelmiségi ismeretségek és interetnikus kapcsolatok – is felfejthetők. Így a családi irattár funkciója kettős: részben az emlékezés-felejtés dinamikájába illeszkedve, externalizált módon fogja egybe a családot; részben pedig a saját maguk kommunikációjának szándékával és a bukovinai székelyek társadalmi rehabilitációjával függenek össze. Továbbá, a szövegek és a kapcsolódó gyakorlatok (archiválás, korrigálás, családi történelemmel való foglalkozás mint szabadidős tevékenység, családfairás stb.) a saját múlt birtokbavételéhez és megszerkesztéséhez, ezeken keresztül a bukovinai székely etnikus identitás termeléséhez is hozzájárulnak.

A *nyolcadik fejezetben* a bukovinai székelyek kortárs örökségesítő gyakorlataira térek ki. Elsősorban az érdekel, hogy az eltérő szinteken hogyan ragadhatók meg a különféle emlékezetpolitikai folyamatok. Mindezeket az otthon és a szülőföld mítosz ápolása, valamint a családdal, a rokonsággal kapcsolatos tudás, annak számon tartása körül szerveződő összetett kulturális gyakorlatok mentén mutatom be. Kutatásom során érintett fontosabb szereplők és szinterek rövid ismertetését követően először Bukovinához mint a közös, (ősi) szülőföldhöz kapcsolódó kulturális gyakorlatokat vizsgálom, főként „hazlátogatások”, „bukovinai zarándoklatok” megfigyelései, beszámolóí alapján. Kitérek arra is, hogyan történik a helyiel kapcsolatos egzotikum-termelés.

Ehhez több ponton kapcsolódik a család, rokonság tematikát taglaló részfejezet, amelyben arra reflektálok, milyen szerepet játszanak az (újra felfedezett) rokoni kapcsolatok a bukovinai székelyek kortárs öntematizálásában. A dolgozatomban bemutatott, elsősorban, de nem kizárólag a virtuális terepekről hozott példák alapján amellet érvelek, hogy a rokoni szálak kutatása és (újra) felfedezése az örökségesítés és a kortárs identitáskonstrukciók befelé irányuló vonulatába illeszkedik. Ebben kulcsszerepet vállal a bukovinai székely tudáselit családfairói, családfa-készítői és kiadói tevékenységével. Az 1764-ig visszavezetett családfák

összehasonlítása, ezek alapján a rokonok szálak felfedezése, konstruálása a történelem domesztikálása fele mutat. Ugyanakkor ezek mentén legitim módon lehet kapcsolódni a közösségeken belül is. Mindez és a kapcsolódó kulturális gyakorlatok nemcsak újratermelt identitásokat, hanem folyamatosan növekvő, és részben az online térben is megjelenő hálózatokat eredményeznek, melyben a (bukovinai székelyként való) *létezés kölcsönössége* (*mutuality of being*) élhető meg (vö. Sahlins 2013.).

Az utolsó, *kilencedik* fejezet a dolgozat eredményeit és a kutatás során körvonalazódó újabb irányokat mutatja be. A mellékletben térképeket, fotósorozatok, portrékat, a vizsgált gyűjtemény néhány részletét teszem közzé.

5. Összegzés

Áttekintve a bukovinai székelyek történetét, látható, hogy az első települések alapításától kezdve alig száz év volt „zavartalan”. Ezt követően történetük újabb szakaszai vették kezdetét, ahol új körülmények között új kihívásokkal szembesültek, és a kapcsolattartás új formáit hozták létre egymás között (Mohay 2011: 889.). Ezzel a földrajzi elterjedésük egyre nagyobb spektrumot fedett le, és a különböző csoportok olyan területeken jelentek meg, ahol korábban nem voltak jelen. Így, a különféle befogadó közegekből, gazdasági-társadalmi környezetekből és szomszédságokból adódóan, értelemszerűen a bukovinai székely etnikus kultúra közös elemeket is tartalmazó, mégis különféle változatai jöttek létre. Az osztrák környezetben elfoglalt helyzetük, az ottani és későbbi helyszíneken tapasztalt soknyelvűség, multietnikus hatások és a migráció következményeiként sajátos különállóság-tudattal rendelkező közösségek jöttek létre.

Vizsgáltam fontos eredménye, hogy míg a nemzetépítő diskurzusok hosszú időn keresztül a hiányok, veszteségek, a bukovinai székelyekről való gondoskodás, aggodás jelentőségét hangsúlyozták, addig egyéni szinteken a családi múlt, a gyökerek, az ősök és a rokonok számon tartása mint hangsúlyos és lehetséges (sikeres/sikertelen), helyreállító és kompenzációs megoldáskísérlet figyelhető meg. Az látható, hogy ez a két szint között az aktuális bukovinai székely tudáselit folyamatos mozgásban van és érzékenyen reagál: egyfelől a veszteségek, hiányok újratereztésével, rítusszerű újraélésével támogatja a nemzetépítéshez is hozzájáruló diskurzust; másfelől pedig – befelé nyúlva – hangsúlyozza a személyes emlékezésben rejlő erőforrást, a családi múlt és az ősök, az egykori otthon nosztalgikus számon tartását. Összegzésképp elmondható, hogy összehangoló törekvéseik többféle irányban is működni látszanak: egyfelől a elszórtan élő bukovinai székely csoportok között, másrészt pedig a nemzeti közösségkonstrukciók irányába. Hangsúlyozom, hogy mindez nem kész jelentések formájában történik, hanem az etnikai identitás működési mechanizmusainak megfelelően, szituatív, átjárható és tranzakcionális módon. Továbbá, oldalirányú szálként és jóval kisebb hatásokkal, ritkább helyzetekben a multietnikus Bukovina koncepciója artikulálódik. Mindez tehát legalább három irányban történő, improvizatív alkalmazkodást, szituatív elmozdulásokat és az ezek által lefedett széles spektrumot jelent.

6. A tézisfűzetben hivatkozott irodalom

- Alexander, Jeffrey C. 2012: *Trauma. A Social Theory*. Polity Press, Cambridge.
- Balatonyi Judit 2017: *A gyimesi lakodalmak. Különböző kultúra és különböző identitások?* Balassi Kiadó, Budapest.
- Barth, Fredrik 1969: *Ethnic groups and boundaries. The social organization of culture difference*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Barth, Fredrik 1996: Régi és új problémák az etnicitás elemzésében. *Regio* VII (1.), 3-25.
- Belényesy Márta 1958: *Kultúra és tánc a bukovinai székelyeknél*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Bényei Péter 2009: A közösségi trauma irodalmi reprezentációja. *Létünk* 3. 7–19.
- Bourdieu, Pierre 1978: *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Brubaker, Rogers 2004: *Ethnicity Without Groups*. Harvard University Press, Cambridge.
- Closet-Crane C. – Dopp S. – Solis J. et al. 2009: Why Study Up? The Elite Appropriation of Science, Institution, and Tourism as a Development Agenda in Maramures, Romania. In: Williams D and Golden J (eds.): *Advances in Library Administration and Organization* 27. Emerald, Bingley. 221–238.
- Drunen van, H. F. 2013: „*A Sanguine Bunch.*” *Regional Identification in Habsburg Bukovina 1774–1919*. PhD Thesis. Universiteit van Amsterdam. Forrás: <http://dare.uva.nl/search?arno.record.id=452206>, letöltés ideje: 2017. 02. 10.
- Erdősi Péter – Sonkoly Gábor (szerk.) 2004: *A kulturális örökség*. L'Harmattan – Atelier, Budapest.
- Fél Edit 1958: Adatok a bukovinai székelyek rokonsági intézményeiről. *Néprajzi Közlemények* (3.) 4. 3–17.
- Hannerz, Ulf: 2003 Being there... and there... and there! Reflections on Multi-Site Ethnography. *Ethnography* (4.) 2. 2001–2016.
- Hartog, François 2000: Örökség és történelem: az örökség ideje. *Regio* (11.), 4. 3–26.
- Jakab Albert Zsolt – Vajda András 2018: Örökség: etnicitás, regionális identitás és territorialitás. In: Jakab Albert Zsolt – Vajda András (szerk.): *A néprajzi örökség új kontextusai. Funkció, használat, értelmezés*. Kriza Könyvek, 43. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 7–28.
- Jenkins, Richard 2002: Az etnicitás újragondolása: identitás, kategorizáció és hatalom. *Magyar Kisebbség* (7.) 4. Forrás: <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&lavid=21&cikk=m020426.html>, letöltés ideje: 2018. 03. 20.
- Keszeg Vilmos 2008: *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség*. Kriza János Néprajzi Társaság – Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár.
- Lajos Veronika 2015: Mozgásban a világ. A több színterű etnográfia (multisited ethnography) kérdése. In: Jakab Albert Zsolt – Kinda István (szerk.): *Aranykapu. Tanulmányok Pozsony Ferenc tiszteletére*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 163–173.
- Lejeune, Philip 2003: *Önéletírás, élettörténet, napló*. L'Harmattan, Budapest.
- Marcus, Georg E. 1995: Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography. *Annual Review of Anthropology*, Vol. 24. 95-117.

- Mohay Tamás 2000: Egyének és életutak. In: Sárkány Mihály, Szilágyi Miklós (szerk.): *Magyar Néprajz VIII. Társadalom*. Akadémia Kiadó, Budapest, 760–790.
- Mohay Tamás 2011: Bukovina. In: Flórián Márta (szerk.): *Magyar Néprajz 1.1. Táj, nép történelem*. Akadémia Kiadó, Budapest, 887–890.
- Nader, Laura 1972: Up the Anthropologist: Perspectives Gained from Studying Up. In: Hymes, Dell. (ed.): *Reinventing Anthropology*. Pantheon Books, New York. 284–311
- Pintér Judit Nóra 2014: *A nem múltó jelen: trauma és nosztalgia*. L'Harmattan, Budapest.
- Sahlins, Marshall 2013: *What Kinship Is – And Is Not*. The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Safran, William: Diasporas in Modern Societies. Myths of Homeland and Return. *Diaspora* 1(1). 83-99.
- Sik Endre 2012.: Kezdetleges gondolatok a diaszpóra fogalmáról és hevenyészett megfigyelések a diaszpórakoncepció magyar nézőpontból való alkalmazhatóságáról. In: Uő (szerk.): *A migráció szociológiája 2*. Forrás: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_15_Sik_Endre_Migracio_szociologiaja_2_Valogatta_es_szerk_Sik_Endre/ch07.html, letöltés ideje 2018. 03. 24.
- Turai Tünde 2016: Ápolónők több helyszínen – Kutatás több szintéren Módszertani döntések, többszinterű etnográfia. In: Balogh Balázs (főszerk.): *Ethno-lore*. A Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézetének Évkönyve. XXXIII. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 79–102.
- Varga Bálint 2015: Rise and Fall of an Austrian Identity in the Provincial Historiography of Bukovina. *Austrian History Yearbook*. 46. 183-202.

7. A szerző témában megjelent publikációi

- 2015 A bukovinai székelység hely(ek)hez fűződő kötődéseiről. In: Keszei András – Bögre Zsuzsanna (szerk.): *Hely, identitás, emlékezet*. L'Harmattan, Budapest, 397–416.
- 2015 „most már meg vagyunk rokonosodva egészen.” A család és a rokonság szerepe a bukovinai székelység identifikációs törekvéseiben. In: Kothencz Kelemen (szerk.): *Családi csokrok*. A IX. Duna-Tisza közti nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató konferencia (Baja, 2014. július 17-18.) előadásai. Türr István Múzeum, Baja, 91–98.
- 2014 Gondolatok a bukovinai székely örökségről. *Bajai Honpolgár XXV*. 279. 3-4.
- 2014 A Hunyad megyei szórványmagyarság nyomában. Erdélyi Múzeum LXXVI. 2014/1. 170–171.
- 2013 „Egy önélet rajzot írok életem sorsával...” Egy bukovinai székely irattár kontextusainak vizsgálata. In: Gatti Beáta (szerk.): *Narratív emlékek. Tanulmányok az élettörténeti kutatások területéről*. *Belvedere Meridionale XXV*. 2013/2. 34–43.
- 2013 Bukovinai találkozások. (Bukovinian Journal of History and Cultural Anthropology Nr. 1. Chernivtsi, 2012) *Erdélyi Múzeum LXXV*. 2013/1. 158-161.
- 2013 Bukovina szép határa. A szülőföld és a haza képei a bukovinai székelység emlékezetében. In: Piedner Judit, Papp Levente, Tapodi Zsuzsa, Forisek Péter és Papp Klára (szerk.): *Kulturális identitás és alteritás az időben*. *Speculum Historiae Debreceniense* 16. Debreceni Egyetem Történelmi Intézetének Kiadása, Debrecen, 153-162.
- 2012 Egy bukovinai székely család – a kéziratok tükrében. In: Örsi Julianna (szerk.): *Középpontban a család*. MTA Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület, Túrkeve-Szolnok, 101–112.
- 2012 Sántha Alajos és életműve a bukovinai székelység kutatástörténetének kontextusában. In: György V. Imola – Keszeg Vilmos – Tekei Erika (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 20*. A néprajztudomány története. Intézmények, kutatók, kutatások. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 343–366.
- 2009 Csátaljai találkozások: az együttélés képei egy többnemzetiségű faluban. In: Bárh János (szerk.): *Fakuló színek*. A VII. Duna-Tisza közti nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató konferencia (Baja, 2008. június 19–20.) előadásai. Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet, Baja-Kecskemét, 143–149.